
**TURON YULDUZI AMIR TEMUR: BUYUK
SARKARDA VA DAVLAT ARBOBI****Qoraxo‘jayev Saydullo***Nizomiy nomidagi TDPU**Tarix fakulteti 3-bosqich talabasi***Taylonov Yoquvjon***Ilmiy rahber-Tarix fanlari nomzodi*

Annotatsiya: Ushbu maqolada Amir Temurning buyuk sarkarda va davlat arbobi sifatidagi faoliyati tahlil qilinadi. Uning harbiy strategiyasi, davlat boshqaruvi va madaniyatga qo‘shgan hissasi haqida ma‘lumotlar keltiriladi. Temur davridagi siyosiy va iqtisodiy rivojlanish jarayonlari ham yoritiladi.

Kalit so‘zlar: Amir Temur, Turon, sarkarda, davlat arbobi, harbiy strategiya, madaniyat, islohotlar.

Amir Temur – jahon tarixida chuqur iz qoldirgan buyuk sarkarda va davlat arbobi. U XIV asrda kuchli markazlashgan davlat barpo etib, o‘sha davrdagi eng mustahkam davlatlardan birini yaratdi. Temur nafaqat yuksak harbiy salohiyatga ega bo‘lgan qo‘mondon, balki davlatni boshqarish borasida ham ulkan iqtidor sohibidir.

Amir Temur 1336 yil 9 aprelda Qashqadaryo vodiysidagi Xo‘ja Ilg‘or qishlog‘ida tug‘ilgan. Ungasan qabilasiga mansub bo‘lib, oilasida askariy va siyosiy an‘analar kuchli edi. Yoshligidanoq u harbiy san‘at va siyosatga katta qiziqish bildirgan. Uning asl nasabi va oilaviy muhiti Temurning kelajakdagi yuksak maqomga erishishida muhim omillardan biri bo‘ldi.

Temur XIV asrning ikkinchi yarmida Turon mintaqasida kuchli davlat tuzish g‘oyasi bilan maydonga chiqdi. U o‘zining strategiyasi va diplomatik mahorat bilan raqiblarini mag‘lub etib, 1370 yilda Movarounnahr taxtini egalladi va Temuriylar davlatini barpo etdi. Davlatni mustahkamlash maqsadida u bir qancha islohotlarni amalga oshirdi. Boshqaruv tizimini takomillashtirib, markazlashgan davlat mexanizmini yo‘lga qo‘ydi. Uning hukmronligi davrida qonunchilik va harbiy tuzilma mustahkamlanib, davlat ichida tartib va intizom o‘rnatildi. U jahon harbiy san‘atida ulkan iz qoldirdi. U taktik va strategik jihatdan mukammal rejalar ishlab chiqib, armiyasini tartibli va kuchli qo‘shinga aylantirdi. Uning yurishlari Osiyo va Yevropa hududlariga katta ta‘sir ko‘rsatdi. Uning harbiy yutuqlari nafaqat urushlar bilan cheklanib qolmay, balki davlat hududini kengaytirish va uning iqtisodiy taraqqiyotini ta‘minlashga qaratilgan edi. Uning asosiy strategiyalaridan biri

urushlarning qisqa va samarali bo‘lishiga e’tibor qaratish, harbiy intizomni yuqori darajada saqlash va janglarda qo‘shinlarini aql bilan boshqarish edi. Bu strategiya unga dunyoning ko‘plab hududlarini zabt etish imkonini berdi.

Temur davlat boshqaruvida adolat va markazlashgan tizimga tayandi. U soliq va ma’muriy tizimda islohotlar o‘tkazdi, savdo yo‘llarini rivojlantirdi va shaharlarni obod etishga e’tibor qaratdi. U yo‘llar, ko‘priklar va karvonsaroylarni qurdirib, Ipak yo‘li orqali savdoni rivojlantirdi. Uning bu siyosatlari mamlakat iqtisodiyotining rivojlanishiga katta turtki bo‘ldi. Harbiy g‘alabalar uning davlatini kuchaytirgan bo‘lsa, iqtisodiy va madaniy rivojlanish davlatning barqarorligini ta’minladi.

Amir Temur madaniyat va ilm-fan rivojiga katta hissa qo‘shgan. U Samarqandni ilm va madaniyat markaziga aylantirib, olimlar va me’morlarni qo‘llab-quvvatlagan. Uning davrida Islom madaniyati va me’morchiligi gullab-yashnadi. Samarqand, Buxoro, Shahrisabz kabi shaharlar nafaqat harbiy va siyosiy markazlar, balki madaniy va ilmiy markazlarga aylandi. Temurning bevosita himoyasi ostida ko‘plab me’morchilik inshootlari barpo etildi. Bu inshootlardan Go‘ri Amir maqbarasi, Bibixonim masjidi, Shohi Zinda majmuasi kabi obidalar bugungi kunda ham ulkan tarixiy va madaniy ahamiyatga ega.

Shuningdek, Amir Temur o‘z davlatini mustahkamlashda ilm-fan, san’at va madaniyat taraqqiyotiga katta e’tibor bergan. U davrida ko‘plab madrasalar, kutubxonalar, masjidlar va boshqa inshootlar barpo etildi. U olimlarni, tarixchilarni va shoirlarni o‘z atrofiga to‘plab, ilm-fanni rivojlantirishga yordam berdi. Uning homiyligida ko‘plab tarixiy asarlar yozilgan va madaniy meros shakllangan. Temurning diplomatik aloqalari ham keng bo‘lib, u Xitoy, Hindiston, Misr va boshqa davlatlar bilan aloqalar o‘rnatgan. Uning bu siyosati davlat barqarorligini ta’minlash va xalq farovonligini oshirishga xizmat qilgan.

Xulosa. Amir Temur nafaqat buyuk sarkarda, balki davlat boshqaruvida ulkan muvaffaqiyatlarga erishgan davlat arbobi ham edi. Uning islohotlari va harbiy yurishlari nafaqat Turon, balki butun dunyo tarixida chuqur iz qoldirgan. U davlat boshqaruvida qat’iyatli siyosat yuritib, markazlashgan va barqaror davlat barpo etdi. Uning harbiy va siyosiy tajribasi keyingi asrlardagi davlat boshqaruvi modellariga ham ta’sir ko‘rsatgan.

Amir Temurning madaniyat va ilm-fanga bo‘lgan e’tibori uning faqatgina sarkarda emas, balki ma’rifatparvar hukmdor bo‘lganligini ko‘rsatadi. Uning islohotlari va qurgan shaharlar hozirgacha buyuk sivilizatsiya merosi sifatida saqlanib qolgan. Samarqandning dunyo tamaddunida tutgan o‘rni, Temur davridagi ilmiy va madaniy rivojlanish buning yorqin dalilidir.

Uning merosi bugungi kunda ham muhim ahamiyat kasb etadi. Amir Temurning hayoti va faoliyati hozirgi davlat boshqaruvi, harbiy strategiya va diplomatiya uchun ham o‘rganilishi zarur bo‘lgan boy tajriba manbai hisoblanadi. U davlat boshqaruvidagi adolatli

siyosati, iqtisodiy va madaniy taraqqiyotga qo‘shgan hissasi bilan tarixiy shaxs sifatida yuksak e‘tirofga loyiqdir. Temurning nomini buyuk davlat arboblari qatorida tilga olish mumkin va u haqiqatan ham Turon yulduzi sifatida yorqin porlab qoladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Bartold V. V. "Turkiston XIII-XIV asrlarda".
2. Yuldoshev U. "Amir Temur – buyuk sarkarda".
3. Temur tuzuklari – Amir Temurning davlat boshqaruviga oid asari.
4. Gulyamov Ya. "Amir Temur davridagi iqtisodiy va siyosiy islohotlar".
5. Hofiz Tanish Buxoriy. "Abdullanoma" – Temuriylar davri tarixi.